

3. Het karakter van de Bijbel

Woord van God in mensenwoorden

De Bijbel is gebaseerd op het spreken en handelen van God en eist als zodanig gezag voor zichzelf op. Het is geen neutraal verhaal waarvan we zelf mogen uitmaken wat we ervan vinden. Dat wordt wat het Oude Testament betreft in het Nieuwe ook volledig erkend. Verschillende keren wordt verwezen naar de 'heilige Schriften' (Rom. 1:2; 2 Tim. 3:15) of kortweg naar de Schrift of de Schriften (wel 45 keer). En altijd wordt de waarheid en het gezag ervan aanvaard.

Het Nieuwe Testament is gebaseerd op de woorden en daden van Jezus en de apostelen. En ook zij willen geloofd en gehoorzaamd worden. De Here Jezus stelde Zichzelf gelijk aan God (Joh. 10:30) en sprak met gezag (Mat. 7:29). Maar ook bijvoorbeeld de apostel Paulus vindt het volledig terecht dat de Tessalonicenzen het Evangelie dat hij bracht beschouwden als 'woord van God'.

'Wij danken God dan ook onophoudelijk dat u zijn woord, dat u van ons ontvangen hebt, niet hebt aangenomen als een boodschap van mensen, maar als wat het werkelijk is: als het woord van God dat ook werkzaam is in u, die gelooft.' (1 Tess. 2:13).

Als we de Bijbel het Woord van God noemen dan zijn we dus in goed gezelschap. Maar dat neemt niet weg dat hij geschreven is door mensen, elk met hun eigen achtergrond, woordenschat en manier van uitdrukken. Het boek Koningen is zakelijk, Jesaja schrijft meer dichtelijk. Paulus argumenteert, terwijl Johannes vaak scherpe tegenstellingen gebruikt: licht en duisternis, waarheid en leugen, dood en leven. Het kan best zijn dat ze zich heel anders uitdrukken terwijl ze hetzelfde bedoelen. Johannes zegt 'het Woord is vlees geworden' (Joh. 1:14 HSV) en Paulus schrijft dat toen de volheid van de tijd gekomen was, God Zijn Zoon uitzond, 'geboren uit een vrouw en onderworpen aan de wet' (Gal. 4:4). Dat zijn heel andere bewoordingen, maar het gaat over hetzelfde. Omgekeerd kunnen verschillende schrijvers hetzelfde woord gebruiken en er iets anders mee bedoelen. Dat maakt woordstudies riskant. Je kunt niet een definitie van 'geloof' aan Hebrëen 11:1 ontlene en die overal toe gaan passen. Nog afgezien van de vraag of de schrijver van Hebrëen hier wel een definitie wilde geven.

Wanneer David in Psalm 7:9 een beroep doet op zijn gerechtigheid, bedoelt hij niet de 'gerechtigheid uit het geloof' waar Paulus vaak over schrijft, bijvoorbeeld in Romeinen 9:30, maar dan wijst hij op zijn onschuld in de kwestie die op dat moment aan de orde is (zie het tweede deel van het vers).

Volgens Paulus worden wij gerechtvaardigd door ons geloof 'zonder werken der wet' (Rom. 3:28), maar volgens Jakobus geloven de boze geesten ook en is een geloof zonder werken dood (Jak. 2:14-26). Op het eerste gezicht lijkt dat met elkaar in tegenspraak. Maar is dat wel zo?

De kunst is dus om voluit serieus te nemen dat de Bijbel het gezaghebbende woord van God is, zonder uit het oog te verliezen dat hij niet in een bijzondere, wiskundig precieze taal vanuit de hemel gedictieerd is, maar dat het een bonte verzameling geschriften is, die we elk op hun eigen manier moeten lezen.

Literair lezen

Vaak wordt er gezegd dat we bij het bijbellezen niet alles letterlijk moeten nemen. Maar wat dan wel en wat niet? Dat hangt ervan af of iets letterlijk *bedoeld* is of niet, en dat zie je aan de gebruikte taal, aan de gebruikte literatuursoort en de literaire vorm. De verhalen over de opstanding van de Here Jezus zijn opgeschreven als verslagen van iets wat echt gebeurd is en waar honderden mensen van kunnen getuigen (1 Kor. 15:6). Dat moet je dus niet gaan vergeestelijken. Omgekeerd moet je uit de gelijkenis van de rijke man en de arme Lazarus niet afleiden dat er in het hiernamaals communicatie mogelijk is tussen hen die verloren gaan en zij die behouden zijn (Luc. 16:19-31). Het is een gelijkenis en geen theologische verhandeling.

In het dagelijks leven maken we als vanzelfsprekend onderscheid tussen allerlei taaluitingen. Naar een cabaretier luisteren we anders dan naar een evangelist en de krant lezen we anders dan een roman. Het journaal is geen CSI en van de dominee verwachten we iets anders dan van een komiek. In de Bijbel komen net zo goed allerlei literatuursoorten en literaire vormen voor. Proza naast poëzie, beschrijvingen net zo goed als dromen en visioenen. Een genezingsverhaal is geen gelijkenis en Openbaring moet je niet lezen als een draaiboek voor de geschiedenis.

Vraag je dus altijd af: met wat voor tekst heb ik te maken? Hoe is dit bedoeld? In deel II en III vind je hierover meer informatie per bijbelboek.

In de Bergrede lezen we dat de Here Jezus gezegd heeft: 'Ik zeg jullie dat je helemaal niet moet zweren' (Mat. 5:34). Toch leggen christenen voor de rechtbank wel een eed af. Blijkbaar zien we dit niet als een absoluut verbod. Maar moeten we dan wel altijd de andere wang toekeren? Dat staat in dezelfde redevoering, een paar verzen verderop (5:59). Wat denk jij? Hoe moet je dit lezen?

In gewone taal

Ook is het goed om te bedenken dat de Bijbel geschreven is in de taal van alledag, niet in wetenschappelijk jargon. Daarin moeten we dan ook niet overvragen. Toen Jozua zei 'zon sta stil en maan sta stil' (Joz. 10:12) bedoelde hij daarmee niet te zeggen dat de zon om de aarde draait in plaats van andersom. Wij zeggen ook dat de zon opkomt, terwijl we best weten dat dat strikt genomen niet klopt.

Het bijbelse spraakgebruik is niet wetenschappelijk nauwkeurig. Getallen worden soms afgerond of symbolisch gebruikt. Zo zei de Here Jezus dat de Zoon des mensen 'drie dagen en drie nachten' in het hart van de aarde zou zijn (Mat. 12:40), terwijl Hij voor zover wij weten op vrijdag aan het eind van de middag gestorven is en zondagochtend vroeg is opgestaan. Dat is geen fout, dat is een bewust ander gebruik van de taal dan in een wiskundige berekening. Het getal drie verwijst vaak naar een ingrijpen van God. Daarom staat zelfs in de apostolische geloofsbelijdenis nadrukkelijk dat Jezus op de derde dag is opgestaan uit de dood. Dat had niet de tweede of de vierde kunnen zijn.

We moeten dus ook hier naar zijn bedoeling lezen en niet allerlei maatstaven aanleggen die we voor onszelf ook niet hanteren. Het is dus niet 'fout' als Matteüs zegt dat 'Archelaüs in Judea koning was in de plaats van zijn vader Herodes' (2:22), terwijl Archelaüs de titel 'koning' nooit gekregen heeft. Hij was 'ethnarch', volksoverste en zijn broers kregen de titel 'tetrarch', viervorst. Maar wie maakt daarom. Waarschijnlijk noemde iedereen hem gewoon 'koning', net zoals heel Nederland altijd over 'majoor Bosshardt' is blijven spreken, ook toen ze allang een andere rang had.

Wel eeuwig, niet tijdloos

De boodschap van de Bijbel is van eeuwigheidswaarde en niet aan tijd of plaats gebonden. Ze geldt voor alle mensen over de hele wereld. In die zin is de betekenis ervan eeuwig en onveranderlijk. Maar ze is wel stap voor stap geopenbaard. Gods plan berust op zijn voornemen van eeuwigheid (Ef. 1:4) maar voltrekt zich in de tijd. Dat brengt met zich mee dat de stand van zaken voortdurend kan veranderen. Bij Noach sloot God een verbond met alle mensen en zelfs met alle levende wezens (Gen. 9:8), later richtte Hij zich in het bijzonder op Abraham en zijn nageslacht (Gen. 12:1-3). Abraham kende God, maar de Naam van God werd pas aan Mozes bekend gemaakt (Ex. 6:2). Onder de wet van Mozes moesten allerlei dierenoffers gebracht worden; de kerk van het Nieuwe Testament doet dat niet meer omdat Jezus Christus het definitieve offer gebracht heeft. En ga zo maar door. De voortdurende ontwikkeling vraagt om grote oplettendheid van onze kant. Waar ergens bevinden we ons in de tijd? Wat is er al wel gebeurd en wat niet? Hoever heeft het plan van God met de wereld zich ontplooid? Niet alles kunnen we zomaar op onszelf toepassen, alsof de Bijbel in onze eeuw in Nederland geschreven is. We moeten rekening houden met het stadium van de openbaring.

Wij zien het 'Onze Vader' als het christelijke gebed bij uitstek, maar de Here Jezus leerde het in eerste instantie aan zijn discipelen, joden die de Messias verwachtten. Het vertoont nog niet alle kenmerken van een typisch christelijk gebed. Het is wel volmaakt in zijn bedoeling en in zijn eenvoud en het wordt daarom tot op de dag van vandaag in veel kerken gebeden, maar het is geen eindpunt in het bijbelse onderwijs. Welke ontwikkelingen met betrekking tot bidden zie je verderop in het Nieuwe Testament? Zie bijvoorbeeld Johannes 16:24 en Efeziërs 3:14-21.

De grootste veranderingen treden op bij de overgang van het oude naar het nieuwe verbond, in het bijzonder dus bij de kruisdood en de opstanding van de Here Jezus. Daarmee wordt het nieuwe verbond immers ingewijd. Tijdens de geboorte en het leven van Jezus werd dit al voorbereid. Zo gaf Jezus al een nieuwe kijk op de wet van Mozes (Mat. 5:17-48) en verklaarde hij in tegenstelling tot de wet van Mozes dat eten een mens niet onrein kan maken (Marc. 7:18v). Maar het grote omslagpunt is toch wel zijn dood en opstanding. Met name drie zaken, die met elkaar samenhangen, springen hierbij in het oog.

Het eerste is dat de Here Jezus de wet vervuld heeft (Mat. 5:17) en dat allerlei regels en voorschriften uit het Oude Testament voor ons nog wel betekenis hebben - vervuld is immers wat anders dan afgeschaft - maar niet meer letterlijk in praktijk gebracht moeten worden. Wij bouwen geen tempel, stellen geen priesters aan en brengen geen offers, hoewel God daar in de Bijbel toch duidelijk opdracht voor gegeven had. Jezus heeft met het offer van zijn leven werkelijk verzoening tot stand gebracht en dus is er aan de dienst der verzoening in de tempel een eind gekomen; het is allemaal niet meer nodig (Heb. 10:14 en 18, vergelijk 8:13).

De tweede grote verandering die hiermee samenhangt is dat Israël niet langer afgezonderd hoeft te blijven van de andere volken. De muur tussen hen is afgebroken (Ef. 2:11-22). Israël was apart gezet met het oog op de komst van de Messias. Volgens Paulus was de wet daar ook op gericht (Gal. 3:19-25). Nu de Messias, Jezus Christus, gekomen is, hebben allerlei wetten die bedoeld waren om vermenging met andere volken te voorkomen hun praktische functie verloren. Daarom passen christenen de besnijdenis niet toe, eten zij niet koosjer en dragen ze gerust kleren van twee verschillende stoffen (Lev. 19:19). Maar nog belangrijker, de omgang met leden van andere volken maakt een gelovige niet langer onrein. Dat maakt het onderlinge contact een stuk eenvoudiger. Zo kan het Evangelie gemakkelijker aan alle volken gebracht worden (Mat. 28:19).

Petrus werd hier door God in een visioen speciaal op gewezen voordat hij werd uitgenodigd om naar het huis van de Italiaan Cornelius te gaan (Hand. 10:9-16). 'Wat God gereinigt heeft, mag u niet voor onheilig houden!' kreeg hij tot driemaal toe te horen (vers 15). En dus ging hij het huis van deze heiden binnen en bracht daar het Evangelie. Dat was voor hem een grote stap. Ook andere christenen met een joodse achtergrond hadden hier moeite mee (11:2v). Maar als ze horen dat deze nieuwe gelovigen net als hen de Heilige Geest ontvangen hebben, zijn ze gerustgesteld en loven ze God met de woorden: 'Dan geeft God dus ook de heidenen de kans om tot inkeer te komen en het nieuwe leven te ontvangen.' (11:18).

Zo zijn we meteen bij de derde grote verandering gekomen: de tijd van de wereldzending is aangebroken. Toen de Here Jezus tijdens zijn werk op aarde zijn apostelen eropuit stuurde om het Evangelie te verkondigen, zei Hij: 'Sla niet de weg naar de heidenen in en bezoek geen Samaritaanse stad. Ga liever op zoek naar de verloren schapen van het volk van Israël' (Mat. 10:5v). Na zijn opstanding uit de dood krijgen ze heel wat anders te horen: 'Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen' (Mat. 28:19). De tijd dat God Zich met name richtte op het volk Israël is voorbij, nu moeten alle volken met het Evangelie bereikt worden. Ook dit is een voorbeeld van voortgaande openbaring waar we bij het lezen rekening mee moeten houden.

De eenheid van de Bijbel

Er zijn dus grote verschillen aan te wijzen tussen het Oude en het Nieuwe Testament, maar toch vertellen ze een doorlopend verhaal. Het Oude Testament wijst vooruit naar het Nieuwe en het Nieuwe grijpt terug op het Oude. We moeten de kloof niet te groot maken.

Het is niet zo dat God eerst probeerde de wereld te redden door Israël en de wet en dat Hij pas toen dat mislukte besloot zijn Zoon te zenden om rechtvaardiging door het geloof in Hem mogelijk te maken. In het oude verbond zou het dan gaan om de wet, in het nieuwe om de genade. Dat is een onjuiste voorstelling van zaken. Nergens in de Bijbel wordt gesuggereerd dat een mens zichzelf wel kan redden door zich strikt aan de wet te houden. De wet is geen instrument voor zelfverlossing maar een verbondsregel. Het is *God* Die zijn volk verlost heeft, dat is het uitgangspunt van de wet (Ex. 20:2). Vervolgens vraagt Hij van de Israëlieten dat zij zich aan zijn wetten houden, zodat Hij hen kan blijven zegenen.

De wet zet niet in op de mogelijke volmaaktheid van mensen, maar is juist gegeven aan zondige mensen als een weg om ondanks dat toch bij God te mogen horen. Maar daar is wel verzoening voor nodig! Een groot deel van de wet van Mozes gaat dan ook niet over ethische richtlijnen voor mensen,

maar over de dienst der verzoening, over de dienst van de priesters en de offers. Een verzoening die pas door het offer van Jezus Christus blijvende werkelijkheid geworden is.

‘De priesters blijven dagelijks hun dienst verrichten en steeds opnieuw dezelfde offers opdragen die de zonden nooit teniet zullen kunnen doen, terwijl hij [Jezus], na zijn eenmalig offer voor de zonden, voorgoed zijn plaats aan Gods rechterhand heeft ingenomen [...] Door deze ene offergave heeft hij hen die zich door hem laten heiligen voorgoed tot volmaaktheid gebracht.’ (Heb. 10:11-14).

De basis voor de wet is genade. Grond voor de hoop op redding is de belofte van God. Dat vraagt geloof. Ook in de tijd van het Oude Testament. Het is vooral Paulus die benadrukte dat ook Abraham, de stamvader van het oude verbond, door geloof gerechtvaardigd is (Rom. 4). Maar álle kinderen van God leefden vanuit hun geloof, lezen we in Hebreëën 12. Wat dat betreft is er geen verschil tussen het oude en het nieuwe verbond.

Het Oude en het Nieuwe Testament gaan niet over plan A en plan B, maar over het ene plan van God om de wereld te redden door het zenden van zijn Zoon. Jezus Christus is de centrale figuur van de hele Bijbel, niet alleen van het Nieuwe Testament. Al in de zogenaamde moederbelofte, de belofte van God na de zondeval dat het nageslacht van de vrouw de ‘slang’ (de duivel) de kop zal vermorzelen (Gen. 3:15), wordt op Hem gedoeld.

Dat wil niet zeggen dat we het Oude Testament niet in zijn eigenheid moeten lezen, alsof alles *alleen maar* over Christus gaat. Het betekent wel dat het verhaal van het Oude Testament zonder het Nieuwe niet af is, en dat we het verhaal van het Nieuwe Testament alleen kunnen begrijpen tegen de achtergrond van het Oude.